

УДК 32-027.22:659.4:004

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.46.44>

ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ І НЕБЕЗПЕК

Віктор Теремко

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
філософський факультет, кафедра політології,
вул. Володимирська, 64, 02000, м. Київ, Україна*

Сучасний стан розвитку політичної системи України характеризується впливом на неї дестабілізуючих чинників та небезпек. Загострення суспільно-політичної кризи, доповнене викликами повномасштабного воєнного вторгнення Російської Федерації в Україну, спровокувало значні деструктивні зміни політичної діяльності, внаслідок чого загострилися проблеми неефективності функціонування політичних інститутів та зниження довіри до них громадськості, неформованості потужної політичної еліти та її неспроможності безконфліктного врегулювання внутріполітичних проблем, незавершеності політичних реформ та частого ігнорування інтересів громадськості. У статті розглянуто основні наукові підходи до дослідження сутності політичної діяльності в Україні, визначено її особливості та місце серед структурних елементів політичної сфери. Виявлено, що в умовах запровадження правового режиму воєнного стану введено істотні заборони та обмеження щодо здійснення політичної діяльності та на законодавчому рівні призупинено діяльність низки політичних партій, що займали проросійську позицію, здійснювали заклики до повалення конституційного ладу та вели пропаганду війни. З'ясовано, що структурними елементами політичної діяльності в Україні є політичне керівництво, політичне функціонування, участь громадськості у політичному житті суспільства та політичний маркетинг, а також здійснено класифікацію видів політичної діяльності відповідно до основних її класифікаційних ознак. Встановлено, що політична діяльність в Україні в умовах сучасних викликів і небезпек здійснюється на нижчому та вищому рівнях та характеризується неузгодженістю між основними її суб'єктами, що спричинює виникнення політичних конфліктів. Запропоновано напрями виходу із кризової ситуації та удосконалення політичної діяльності в Україні.

Ключові слова: політика, політична діяльність, суб'єкти політичних відносин, громадськість, політичні структури, політичні інститути.

Посилення викликів і небезпек сучасності суттєво позначилося на розвитку політичної системи України та сформувало нові умови здійснення політичної діяльності основними її суб'єктами. Зважаючи на те, що політична діяльність включає сукупність дій окремих індивідів та груп осіб щодо забезпечення їх власних політичних інтересів у сфері досягнення, утримання й використання владного впливу на суспільство й громадськість та реалізації політичних відносин, виникає необхідність її постійного удосконалення з урахуванням чинників, що виникають під впливом змін зовнішнього та внутрішнього середовища. Очевидно, що політична діяльність виконує функцію стимулювання політичної системи до трансформаційних змін та є специфічною формою активізації громадської позиції щодо суспільного середовища, в якому перебуває, а також спрямовує свою дію на його визначення, формування, перетворення та регулювання з використанням інструментів влади. Тому, зважаючи на сучасну політичну ситуацію, загострилися проблеми забезпечення політичної стабільності та актуалізувалися питання діяльності політичних суб'єктів,

які проявляють різні позиції та мають неоднозначні політичні погляди, що, так само, обумовлює необхідність поглибленого вивчення політичної діяльності в Україні під впливом таких викликів і небезпек.

В сучасному науковому дискурсі проблемні аспекти дослідження та розгляду політичної діяльності в Україні в умовах сучасних викликів і небезпек дедалі частіше стають предметом активних обговорень, адже чинники сучасності мають вагомий вплив на її тенденції, стан і розвиток в стратегічній перспективі. Безумовним фактом виявляється деструктивний вплив війни на політичну діяльність, яка визначила основні політичні позиції та встановила чіткі розмежування політичних поглядів. В даному контексті, В. Парлюк [1, с. 386–387] виділяє декілька вагомих проблем, які впливають на політичну діяльність в Україні, зокрема:

- 1) неефективність діяльності та виконання функцій владних структур, а також втрата довіри до них зі сторони громадськості;
- 2) неможливість забезпечення реалізації в повній мірі принципу верховенства закону в різних сферах суспільного життя;
- 3) несформованість нової політичної еліти та її неспроможність вирішувати загальнодержавні проблеми та завдання;
- 4) незавершеність та неефективність політичних реформ;
- 5) посилення технократизму й ігнорування потреб та інтересів громадськості.

Водночас, В. Кравець, О. Павлишин, М. Роговенко, Р. Шевчук, О. Носенко та В. Підвисоцький [2] політичну діяльність трактують як цілеспрямовану діяльність, що здійснюється з метою здобуття, утримання та використання влади. А, О. Кондратенко [3, с. 82] наголошує, що особливістю політичної діяльності в Україні є значна залежність від впливу кланово-олігархічних структур, які у більшості випадків здійснюють фінансування політичних інститутів з метою лобювання власних інтересів. Очевидно, що така ситуація формує негативні тренди та потребує додаткового врегулювання з боку держави та суспільства.

З позиції послідовності виконання політичних дій суб'єктами політики до розуміння сутності політичної діяльності підходять О. Новакова та Н. Пашина [4, с. 9–10], які вважають, що її ключовою характеристикою є зміни, що обумовлюють модифікацію структури, форм й функцій політичних інститутів. Водночас, науковці стверджують, що інтенсифікація політичної діяльності пов'язана із виникненням конфліктних ситуацій, що потребують вирішення на засадах взаємодії політичних суб'єктів.

Зважаючи на окреслені тенденції вважаємо за доцільне на рис. 1 відобразити місце політичної діяльності в структурі політичної сфери, яке вона посідає при взаємодії політичних суб'єктів, зокрема державних, до яких відносяться парламентські, адміністративні, судові інститути, а також інститути місцевого самоврядування та такі інститути громадянського суспільства як політичні партії й громадські політичні організації.

Особливо деструктивні зміни в політичній системі України відбулися в період запровадження спеціального правового режиму воєнного стану, внаслідок чого темпи політичної діяльності істотно сповільнилися через запровадження низки заборон та обмежень її здійснення. До найбільш вагомих із таких заборон та обмежень вважаємо за доцільне віднести:

- 1) створення на базі обласних державних адміністрацій військових адміністрацій;
- 2) призупинення виборчих процесів на всіх рівнях державної влади;
- 3) введення заборони проведення референдумів;
- 4) запровадження заборон щодо здійснення мітингів й різного роду демонстрацій.

Рис. 1. Місце політичної діяльності в структурі політичної сфери

Джерело: власна авторська розробка

Більше того, виявлення в Україні активної проросійської позиції в діяльності низки політичних партій та їх відкрите пропагування антиукраїнських лозунгів обумовили заборону на діяльність таких політичних партій, що відкрито схвалювали війну та гучно закликали до повалення конституційного ладу. Відповідно до Указу Президента України «Про введення в дію рішення РНБО України від 18.03.2022 р. «Щодо призупинення діяльності окремих політичних партій» [5] в країні накладено заборону на здійснення політичної діяльності 11 партіями.

Очевидно, що таких дій спричинило прагнення захистити державний суверенітет України та забезпечити ефективну протидію ризикам і небезпекам сучасності. Втім вже сьогодні, усвідомлюючи, що досягнути високих показників демократизації держави й суспільства, а також розбудови інститутів незалежної держави неможливо без реформування політичної системи країни, необхідно напрацьовувати механізми відновлення та створювати умови для повноцінної політичної діяльності. За таких обставин надзвичайно важливим виявляється те, що політична діяльність не може бути прерогативою лише політичних еліт та тих політичних інститутів, що створені з метою здійснення політичної влади, а й передбачає активну участь у ній громадськості.

В цьому контексті, слушним є зауваження О. Дацаківської [6], яка її сутність розглядає крізь призму діяльності таких суб'єктів політики як політичні особи, політичні групи та політичні структури, що спрямована на унормування їх політичних інтересів по вертикалі й діагоналі політичних відносин, тобто від індивіда до соціальних груп і суспільства. Причому, науковиця наголошує на асиметричності політичної діяльності, яка формується під впливом посилення соціальної нерівності та поглиблення нерівномірності розподілу ресурсів й доступу до владного впливу на процедуру прийняття управлінських рішень.

Із зазначеного випливає, що основною метою політичної діяльності є гармонізація політичних відносин в суспільстві. Тому, надзвичайно важливим є осмислення її основних елементів, що можна досягнути завдяки дослідженню структури, що систематизуємо на рис. 2.

Рис. 2. Структура політичної діяльності в Україні

Джерело: власна авторська розробка

Систематизовані дані свідчать, що структура політичної діяльності в Україні характеризується такими компонентами як: (1) політичне керівництво державою і суспільством; (2) політичне функціонування; (3) участь громадськості у політичному житті суспільства та (4) політичний маркетинг, кожен із яких реалізовує виконання конкретних завдань.

Крім того, політична діяльність в Україні класифікується на декілька видів – вона може бути політично усвідомленою та спонтанною, організованою або ж стихійною, цілеспрямованою та хаотичною, законною та незаконною, тривалою та одномоментною, активною та пасивною. Водночас, зазначені види політичної діяльності проявляються у різноманітних її формах, зокрема:

- 1) відповідно до напрямку здійснення (державна, партійна, інформаційно-комунікаційна, громадсько-політична);
- 2) залежно від суб'єктів політики (міжнародна, національна, соціальна, класова, індивідуальна);
- 3) відносно специфіки предмета впливу (теоретична, практична);
- 4) відповідно до політичного простору (внутрішньополітична, зовнішньополітична);
- 5) залежно від специфіки сфер (військова, безпекова, тощо).

Здійснення політичної діяльності передбачає певну градацію щодо рівнів, які поділяються на два види: перший (нижчий) – це політична участь, формами якої є вибори, збори, мітинги, страйки, та другий (вищий) – це професійна політична діяльність законодавчої, виконавчої та судової гілок влади, а також лідерів політичних партій, громадських рухів та політичних об'єднань.

Водночас, в умовах запровадження воєнного стану в Україні актуалізується необхідність поглибленого вивчення взаємозв'язків політичних суб'єктів, формами прояву яких

прийнято вважати гегемонію, компроміс, плюралізм, конфронтацію, консенсус, політичний екстремізм, блок, союз, політичний конфлікт та війну. Стає очевидним, що в умовах функціонування України виникає значна кількість чинників, які спрямовують свій негативний вплив на реалізацію завдань політичної діяльності. Тому, виникає необхідність пошуку ефективних шляхів виходу із кризової ситуації та удосконалення політичної діяльності в Україні, що пропонуємо здійснити в напрямі:

- 1) удосконалення чинного законодавства України шляхом врегулювання проблемних аспектів здійснення політичної діяльності в умовах правового режиму воєнного стану;
- 2) перегляду та удосконалення політичної системи та врегулювання організаційно-правових засад діяльності політичних інститутів на регіональному рівні;
- 3) формування комплексу заходів щодо підвищення ефективності діяльності політичних інститутів.

Таким чином, проведені дослідження політичної діяльності в Україні в умовах сучасних викликів і небезпек дають підстави для висновку, що значний вплив на неї мають чинники і небезпеки воєнного характеру, дестабілізуюча дія яких зумовлює значні структурні зміни та вагомі диспропорції. Встановлено, що сутність політичної діяльності більшістю із науковців трактується як сукупність дій, що реалізуються суб'єктами політики з метою унормування їх політичних інтересів та потреб по вертикалі й діагоналі політичних відносин. На підставі результатів, що одержані при проведенні досліджень, виявлено значні проблеми забезпечення політичної діяльності в умовах запровадження правового режиму воєнного стану в Україні, найвагомішим з яких є обмеження на здійснення політичної діяльності. З метою вирішення проблемних питань, запропоновано шляхи удосконалення політичної діяльності в Україні, які потребують формування комплексу заходів щодо протидії ризикам, загрозам, викликам і небезпекам сучасності.

Список використаної літератури

1. Парлюк В. Стан політичної модернізації в сучасній Україні. *Актуальні проблеми науки та освіти: Збірник матеріалів XVII підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ*. 2015. URL: <https://www.academia.edu/38555887>
2. Кравець В., Павлишин О., Роговенко М., Шевчук Р., Носенко О., Підвисоцький В. Політична діяльність як рушійна сила політичного процесу. *Політологія: курс лекцій*. Національна академія внутрішніх справ. 2018. URL: [https://arm.naiu.kiev.ua/books/politolog\(2018-11-14\)/lec/lec7.html](https://arm.naiu.kiev.ua/books/politolog(2018-11-14)/lec/lec7.html)
3. Політичний процес у незалежній Україні: підсумки і проблеми: збірник наукових статей за редакцією О. Майбороди. К.: Інститут політичних та етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2021. 704 с.
4. Новакова О., Пашина Н. Політичні процеси та політичні відносини: К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2016. 398 с. URL: https://repository.mdu.in.ua/jspui/bitstream/123456789/1091/1/NP_polit_protsessy.pdf
5. Про введення в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 р. «Щодо призупинення діяльності окремих політичних партій»: указ Президента України від 19.03.2022 р. № 153/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/153/2022#Text>
6. Дащаківської О. Політичне функціонування як вид політичної діяльності: суть та особливості. *Український науковий журнал «Освіта регіону»*. 2009. № 3. URL: <https://social-science.uu.edu.ua/article/153>

POLITICAL ACTIVITY IN UKRAINE IN THE CONDITIONS OF MODERN CHALLENGES AND DANGERS

Viktor Teremko

*Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Faculty of Philosophy, Politology Department
Volodymyrska str., 64, 02000, Kyiv, Ukraine*

The current state of development of the political system of Ukraine is characterized by the influence of destabilizing factors and dangers. The aggravation of the socio-political crisis, supplemented by the challenges of military resistance to the armed aggression of the Russian Federation in relation to Ukraine, provoked significant destructive changes in political activity, as a result of which the problems of the ineffectiveness of political institutions and the decrease in public trust in them, the lack of formation of a powerful political elite and its weak level in issues of non-conflict settlement of problematic aspects, incompleteness of political reform and frequent ignoring of public interests. The article examines the main scientific approaches to the study of the essence of political activity in Ukraine, defines its features and place among the structural elements of the political sphere. It was revealed that, under the conditions of the introduction of the legal regime of martial law, significant prohibitions and restrictions on political activity were introduced, and the activity of a number of political parties that take a pro-Russian position, promote the overthrow of the constitutional order, and approve of the Russian-Ukrainian war were suspended at the legislative level. It was found that the structural elements of political activity in Ukraine are political leadership, political functioning, public participation in the political life of society, and political marketing, and the types of political activity were classified according to its main classification features. It was established that political activity in Ukraine in the conditions of modern challenges and dangers is carried out at the lower and higher levels and is characterized by inconsistency between its main subjects, which causes the emergence of significant political conflicts. The main directions for exiting the crisis situation and improving political activity in Ukraine are proposed.

Key words: politics, political activity, subjects of political relations, public, political structures, political institutions.